

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBA

Biudžetinė įstaiga, Gedimino pr. 60, LT-01110 Vilnius, tel. (8 5) 210 7161, el. p. info@ekgt.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188756614

Seimo Švietimo ir mokslo komiteto
pirmininkei Vaidai Aleknavičienei

2025-03-24 Nr. S-66

Švietimo, mokslo ir sporto
ministrei Ramintai Popovienei

DĖL LITUANISTIKOS PRIORITETO UŽTIKRINIMO

Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (toliau – Įstatymas) 3 straipsnis nustato, kad Lietuvoje mokslas ir studijos grindžiami lituanistikos prioritetu, o šio straipsnio 3 dalyje nurodoma: „Valstybė teikia lituanistikos tyrimams ir studijoms, sprendžiantiems esminius tautos tapatybės išsaugojimo, stiprinimo Lietuvoje ir užsienyje ir jos raidos uždavinius, prioritetą. Mokslo ir studijų institucijos, kiek jos dalyvauja įgyvendinant šį prioritetą, laikomos vykdančiomis ypatingos nacionalinės svarbos veiklą.“

Visgi Įstatyme trūksta aiškesnio sąvokos *lituanistika* įvardijimo ir konkrečių uždavinių, kurie leistų užtikrinti šio prioriteto įgyvendinimą. Be to, pastebime tam tikrus prieštaravimus tiek pačiame Įstatyme, tiek su juo susijusiuose poįstatyminiuose teisės aktuose. Etninės kultūros globos taryba (toliau – EKG) atkreipia dėmesį į šias svarbiausias problemas ir teikia savo siūlymus dėl jų sprendimo:

1. Įstatyme nėra sąvokos *lituanistika* apibrėžimo, todėl tenka vadovautis tik tam tikromis jame pateiktomis užuominomis: 3 straipsnio 3 dalyje, kaip minėta, lituanistika visų pirma siejama su tautos tapatybės išsaugojimu ir stiprinimu, o 12 straipsnyje, kuriame įvardijami ypatingos nacionalinės svarbos statusą turintys valstybiniai mokslinių tyrimų institutai, nurodomas šių tikslas „kaupti, sisteminti, saugoti, skleisti nematerialųjį ir dokumentinį lituanistikos paveldą, vykdyti fundamentinius lietuvių kalbos, etnologijos, raštijos, kultūros ir istorijos paveldo tyrimus“. Su šiomis įstatyminėmis nuostatomis nesutampa pernelyg platus sąvokos *lituanistika* apibrėžimas Lituanistikos prioriteto įgyvendinimo 2025–2030 metais programoje, kurią patvirtino Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas 2024 m. lapkričio 18 d. įsakymu Nr. V-523 (toliau – Lituanistikos programa): „Lituanistika – tai mokslinių tyrimų ir šviečiamųjų veiklų visuma, apimanti visus Lietuvai, lietuviams ir lietuviškumui aktualius aspektus, aprėpianti visą Lietuvai ir jos tapatybei svarbių reiškinių spektrą, įskaitant (bet neapsiribojant) istoriją, kalbą, literatūrą, kultūrą, meną, filosofiją, visuomenės gyvenimą.“ EKG nuomone, *lituanistikos sąvoka turėtų būti aiškiai apibrėžta Įstatymu*, nes ji negali keistis vadovaujantis vien Lietuvos mokslo tarybos, atliekančios ekspertinę ir patariamąją funkciją, sprendimu.

2. Turint omenyje, kad Įstatymas lituanistikos prioriteto įgyvendinimo veiklas priskiria nacionalinės svarbos statusui, akivaizdu, kad tos veiklos visų pirma turėtų būti įgyvendinamos pačioje Lietuvoje, jų rezultatus plačiai skleidžiant visuomenei – tai atliepia Įstatymo preambulėje įvardytą siekį, kad darni mokslo ir studijų sistema puoselėtų Lietuvos tapatybę, plėtotų šalies kultūros tradicijas ir ugdytų pilietiškumą. Tačiau Įstatymo 3 straipsnio 4 dalyje,

kurioje įvardijamos pagrindinės aukštojo mokslo skatinimo kryptys, prioritetai ir priemonės, nurodoma lituanistikos (baltistikos) plėtra tik užsienyje ir tarptautiškumo siekiai. **EKGT siūlo papildyti Įstatymo 3 straipsnio 4 dalį nustatant, kad prie pagrindinių aukštojo mokslo skatinimo krypčių priklauso lituanistikos plėtra ir pačioje Lietuvoje.**

Lituanistikos prioriteto ignoravimą ypač parodo Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2024 m. vasario 7 d. įsakymu Nr. V-142 patvirtintas Formaliojo universitetų ir mokslinių tyrimų institutų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros, meno veiklos vertinimo aprašo 1 priedas „Humanitarinių mokslų srities mokslinių tyrimų rezultatų sklaidos vienetų (mokslo darbų) rūšys ir už darbo vienetą skiriami taškai“ (toliau – Mokslinių tyrimų vertinimo aprašas), pagal kurį **dvigubai ir daugiau taškų skiriama už mokslo darbų paskelbimą tarptautiniu mastu pripažintose mokslo leidyklose ar tarptautiniuose žurnaluose, bet ne Lietuvoje.** Visiškai nuvertinami taikomojo mokslo darbo leidiniai (skiriant tik 2 balus) ir mokslo sklaidos publikacijos (skiriant tik 1 balą), nenumatoma skirti balų Lietuvos valstybės dotuojamiems tyrimams, tačiau ypač daug balų skiriama už Europos mokslinių tyrimų tarybos dotacijos laimėjimą (net 60 balų). Toks mokslo darbų vertinimas yra diskriminacinis lituanistinių tyrimų atžvilgiu, apsunkina jų sklaidą Lietuvoje. Be to, tai prasilenkia su Lituanistikos programos siekiais didinti lituanistinių mokslinių tyrimų rezultatų poveikį visuomenei ugdant pilietinį aktyvumą ir atsparumą krizėms, skleisti lituanistinių mokslinių tyrimų rezultatus nacionaliniu lygmeniu, kurti ir plėtoti lietuviškąją mokslo terminiją, lietuvių kalbos ir kultūros skaitmeninius duomenynus, populiarinti lituanistinę kultūrą ir lituanistikos mokslo žinias Lietuvoje, skatinti lituanistinių mokslo žurnalų leidybą ir pan.

Vis labiau įtvirtinama pirmenybė tyrimų sklaidai užsienyje ir projektiniam finansavimui ne tik pažeidžia lituanistikos prioritetą, bet ir žlugdo fundamentinius lituanistinius tyrimus, kurie yra itin imlūs laiko ir lėšų sąnaudoms, nes reikalingi parengiamieji tyrimai (pavyzdžiui, lauko tyrimai etnologijoje ir folkloristikoje). Be to, Lietuvos visuomenei didžiulę reikšmę turi ir kiti lituanistiniai darbai – etnokultūrinio ugdymo programų ir vadovėlių rengimas, paraiškų dėl nematerialaus kultūros paveldo vertybių pripažinimo rengimas įgyvendinant UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvenciją ir pan.

EKGT siūlo patobulinti Mokslinių tyrimų vertinimo aprašą, lituanistiniams tyrimams skiriant daugiau balų už jų įgyvendinimą ir sklaidą Lietuvoje, įtvirtinant didesnę lituanistinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros įvairovę.

3. Universitetinės aukštosios mokyklos nėra Įstatymu įpareigosotos savo statutuose įvardyti prioritetinį statusą tų savo padalinių, kurie įgyvendina lituanistinius tyrimus ir studijas, kad būtų užtikrinamas lituanistikos prioritetas, todėl gali nevaržomai vykdyti pertvarkas, naikinančias per ilgą laiką susiformavusius lituanistinius centrus. **EKGT siūlo įtvirtinti Įstatymu nuostatą, kad universitetinės aukštosios mokyklos privalėtų savo statutuose įtvirtinti lituanistikos prioriteto įgyvendinimo tęstinumą.**

4. **Lituanistikos studijos programos įgytų realias galias įgyvendinti lituanistikos prioritetą, jei pagal jas įgyjamos specialybės būtų priskiriamos prioritetinėms specializacijoms.** Tuo tikslu siūlome formuoti valstybinį užsakymą aukštosioms mokykloms ir skirti tikslinį finansavimą lituanistinėms studijoms numatant tiek dotacijas, tiek stipendijas, atsisakant aukštų reikalavimų dėl minimalaus stojančiųjų skaičiaus.

Prašome išsamiau panagrinėti aukščiau įvardytas problemas ir EKGT pasiūlymus.

Tarybos pirmininkė

Dalia Urbanavičienė

LITUVIŲ LIAUDIES
DAINŲ METAI
2025